

Arheološki institut

ARHEOLOGIJA U SRBIJI
projekti Arheološkog instituta u 2015. godini

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Beograd 2017

Izdavač

Arheološki institut
Beograd, Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd, Srbija
e-mail: institut@ai.ac.rs
www.ai.ac.rs
Tel. +381 11 2637191

Za izdavača

Miomir Korać

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Priprema

Arheološki institut

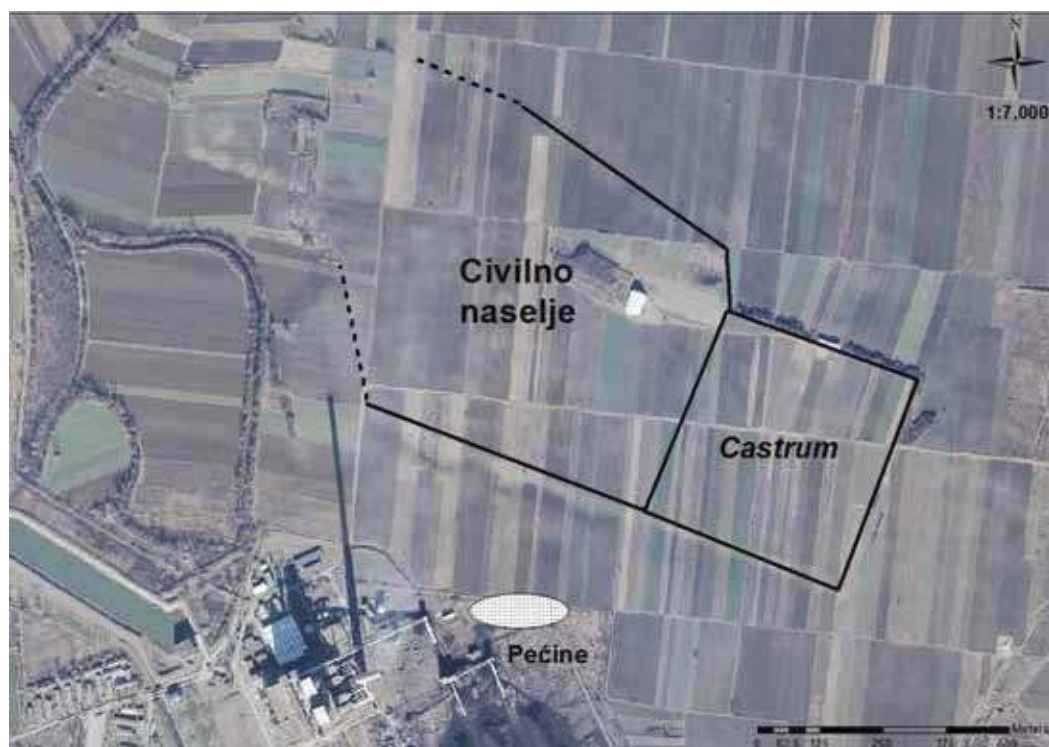
Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-014-9

SADRŽAJ

Redakcija, Uvod	5
Slaviša Perić, Olga Bajčev, Ivana Stojanović, Đurđa Obradović, Preliminarni rezultati istraživanja na nalazištu Slatina – Turska česma u Drenovcu 2015. godine	15
Aleksandar Kapuran, Igor Jovanović, Ružana 2: praistorijska metalurška peć iz Banjskog Polja kod Bora – istraživanja 2015. godine	21
Aleksandar Bulatović, Rezultati zaštitnog istraživanja praistorijskog naselja na lokalitetu Piljakovac u Kržincu kod Vladičinog Hana	27
Vojislav Filipović, Ivana Popadić, Vidan Dimić, Zaštitna arheološka istraživanja na nalazištu Kalčine šume kod Vladičinog Hana	37
Ivan Vranić, Arheološka istraživanja lokaliteta Kale u Krševici 2015. godine	41
Saša Redžić, Nemanja Mrđić, Bebina Milovanović, Zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Više grobalja 2015. godine	49
Mladen Jovičić, Ilija Danković, Milica Mitić, Zaštitna arheološka iskopavanja kasnoantičke nekropole na lokalitetu Pećine (Viminacijum) 2015. godine	57
Snežana Nikolić, Ljubomir Jevtović, Goran Stojić, Dragana Rogić, Arheološka istraživanja prostora viminacijumskog amfiteatra u 2015. godini	63
Bebina Milovanović, Saša Redžić, Mladen Jovičić, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2015. godini	71
Nadežda Gavrilović Vitas, Gordana Milošević Jevtić, Vesna Crnoglavac, Arheološka istraživanja na Medijani u 2015. godini	77
Sofija Petković, Marija Jović, Dragica Bizjak, Begov most – Staničenje, zaštitna arheološka iskopavanja u 2015. godini na trasi autoputa E80, koridor 10, istočni krak	85
Sofija Petković, Gordan Janjić, Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija 2015. godine	93

Sofija Petković, Bojana Ilijić, Marija Jović, Dragica Bizjak, Nekropola Slog – Timacum Minus, zaštitna iskopavanja 2015. godine	97
Vujadin Ivanišević, Bernard Bavant, Ivan Bugarski, Caričin grad – arheološka istraživanja u 2015. godini	103
Snežana Golubović, Ivana Kosanović, Željko Jovanović, Digitalna obrada arheoloških celina i nalaza na Viminacijumu	111
Angelina Raičković Savić, Ana Bogdanović, Obrada keramičkog materijala iz ukopa sa prostora severoistočnog dela amfiteatra Viminacijuma	119
Nataša Miladinović-Radmilović, Dragana Vulović, Ksenija Đukić, Bolesti zglobova – spondiloza i spondilartroza na vratnim pršljenovima	125
Josip Šarić, Aktuelna proučavanja artefakata od okresanog kamena	131
Vujadin Ivanišević, Ivan Bugarski, Učešće Arheološkog instituta u poslednje dve godine projekta Archaeolandscapes Europe	139
Jelena Anđelković Grašar, Milica Tapavički-Ilić, Završetak projekta <i>OpenArch</i> i snimanje filma “Interaction with Visitors in Archaeological Open-Air Museums”	147
Dragana Antonović, MESO 2015, The 9th International Conference on the Mesolithic in Europe, Belgrade, Serbia, September 14th-18th, 2015	151

Slika 1

Slika 2

Mladen Jovičić, Arheološki institut Beograd
 Ilija Danković, Arheološki institut Beograd
 Milica Mitić, Arheološki institut Beograd

ZAŠTITNA ARHEOLOŠKA ISKOPAVANJA KASNOANTIČKE NEKROPOLE NA LOKALITETU PEĆINE (VIMINACIJUM) 2015. GODINE¹

Postojanje nekropola južno od antičkog Viminacijuma poznato je još od 1882. godine i prvih istraživanja Mihaila Valtrovića, koji je na prostoru južno od „varoši“ do desne obale Mlave konstatovao ostatke rimskih nekropola i tu sproveo manja sondažna istraživanja (Korać, Mikić 2014: 12). Arheološka istraživanja na lokalitetu Pećine nastavljena su tek sedamdesetih godina XX veka, iskopavanjima manjeg opsega 1973. godine i obimnim zaštitnim istraživanjima sprovedenim između 1977. i 1988. godine na mestu buduće Termoelektrane Kostolac B. Ove radove sprovedli su stručnjaci iz Arheološkog instituta, Zavoda za zaštitu spomenika kulture Republike Srbije i Narodnog muzeja iz Beograda. Bilo je istraženo više antičkih nekropola na lokacijama Pećine, Više grobalja, Burdelj itd., što je rezultiralo sa preko 10.000 otkrivenih grobova inhumiranih i kremiranih pokojnika iz različitih perioda (Korać, Mikić 2014: 13, 14).

Nekropola na lokalitetu Pećine nalazi se jugozapadno od vojnog logora i naselja, a sahranjivanje na njoj je vršeno između I i IV veka (Golubović 2004: 10-11, 14). Na nekropoli je do sada otkriveno 5.787 inhumiranih i 1.158 kremiranih pokojnika. Zastupljeno je više varijanti sahranjivanja sa raznovrsnim grobnim konstrukcijama.

Među oblicima grobova sa kremacijom najrasprostranjenije su obične ili etažne grobne rake zapečenih strana, koje se javljaju u više varijanti: kao grobne rake pravougaonog oblika, rake sa pokrivačem od opeka, grobovi sa daskom ili polovinom amfore kao pokrivačem i grobne rake sa ozidanim unutrašnjim etažom. Konstatovane su i sahrane u grobovima u obliku bunara (Golubović 2008), kao i sahrane u urnama, mada su ovi oblici veoma retki. Inhumirani pokojnici su najčešće sahranjivani u običnim grobnim rakama, zatim u drvenim kovčezima, u grobovima sa različitim konstrukcijama od

Slika 3

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu *IRS – Viminacijum, rimski grad i legijski vojni logor – istraživanje materijalne i duhovne kulture, stanovništva, primenom najsavremenijih tehnologija daljinske detekcije, geofizike, GIS-a, digitalizacije i 3D vizualizacije* (III 47018), Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Slika 4

Slika 5

Slika 6

opeka, kao i u grobovima sa rakom patosanom daskama. Izuzetno retko se javljaju sahrane u olovnim kovčezima (Golubović 2004: 7-8, 120). Raritet predstavljaju i zidani grobovi, od kojih nekolicina sadrži ostatke zidnog slikarstva (Korać 2007: 247-260).

Tokom 2015. godine nastavljena su istraživanja nekropole na Pećinama (sl. 1). Zaštitna iskopavanja u izvedbi ekipe Arheološkog instituta vršena su u krugu Termoelektrane Kostolac B, na pravcu prostiranja budućeg postrojenja za odsumporavanje, tj. na prostoru predviđenom za izgradnju trake za transport gipsa (sl. 2, 3).² Deo jedne od kasnoantičkih nekropola u Viminacijumu istražen je u površini od 880 m². Otvoreno je sedam soni dimenzija 40 m x 4 m i 30 m x 4 m. Tokom iskopavanja otkrivena su 153 groba inhumiranih pokojnika i jedan grob sa kremacijom.

Zastupljeno je nekoliko tipova grobnih konstrukcija inhumiranih pokojnika (sl. 4, 5). Najčešći su slobodno ukopani grobovi sa jednostavnom, pravougaonom grobnom jamom (100 grobova). Po brojnosti ih slede grobne konstrukcije od opeka (45 grobova), koje se javljaju u više varijanti. Najzastupljeniji oblik predstavljaju sanduci od nasatično postavljenih opeka/tegula, sa poklopcem i popločanjem, pri čemu pokrivač može biti izveden na nekoliko načina: najčešće od horizontalno postavljenih opeka/tegula, potom pokrivač u vidu krova na dve vode, a zabeležen je i jedan primer sa horizontalno postavljenim opekama, na čijim spojevima se nalaze imbreksi. Osim tipičnih konstrukcija, javljaju se i grobovi u pravougaonim jamama koji imaju samo poplo-

² Istraživanja su trajala od 20.05. do 07.09.2015. godine, a stručnu arheološku ekipu činili su Saša Redžić, Bebina Milovanović, Nemanja Mrđić, Mladen Jovičić, Ilija Danković i Milica Mitić.

čanje ili samo pokrivač od opeka. Uočeno je i sahranjivanje u sanduku od opeka koji je oivičen vencem od lomljene opeke i fragmenata ramskog škriļjca. Otkriveno je osam sahrana u drvenim kovčezima, na šta ukazuju klinovi raspoređeni po obodu grobne jame.

Orijentacija skeleta ne ukazuje na određenu pravilnost u načinu sahranjivanja – najčešća orijentacija grobova je zapad-istok (92 groba), uz 28 grobova orijentacije istok-zapad i 15 orijentacije sever-jug, dok je manji broj grobova drugačije orijentisan. Pokojnici su najčešće bili položeni na leđa, sa šakama na grudima, stomaku ili karlici, ili rukama ispruženim uz telo. Četiri pokojnika su sahranjena na boku, a jedan je bio položen na stomak, licem ka zemlji.

Slika 7

Raznovrsnost grobnih konstrukcija, kao i orijentacija i položaj skeleta podudaraju se sa situacijom na ranije istraženim kasnoantičkim nekropolama Viminacijuma.

Na nekropoli su najzastupljenije sahrane odraslih individua, dok je dečijih grobova ukupno 25. Interesantan primer predstavlja grob sa sandukom od tegula, u kome su sahranjene tri individue – dve odrasle osobe i jedno dete (G-5684). Otkriveni grob kremiranog pokojnika je iz grobne rake sa stranicama zapečenim do sivog i crvenog intenziteta. Grob se može pripisati tipu Mala Kopašnica – Sase I. U grobu nije bilo pokretnih nalaza, pa bliže datovanje nije moguće.

Na istraženom delu nekropole otkriveni su i ostaci jednog zidanog objekta, rov, dva bunara i jedna manja otpadna jama. Pomenuti objekat je pravougaone osnove (sl. 6). Zidovi od komada ramskog škriļjca, ulomaka opeka i krečnog maltera očuvani su mahom u negativu. Unutar objekta

ta su otkrivena dva groba sa inhumiranim pokojnicima. Jedna sahrana je izvršena u pravougaonoj jami sa pokrivačem od tegula i zelenca, a druga u kovčegu od opeka. Pretpostavlja se da je objekat imao funkciju ograđene grobne parcele, što je tip funerarne arhitekture od ranije poznat na istočnim nekropolama Viminacijuma (Redžić, Danković 2012: 55).

Rov poprečnog preseka u obliku latiničnog slova V, delimično je negiran pomenutim objektom, tako da se može zaključiti da pripada periodu koji prethodi razvoju nekropole na ovom prostoru. Njegovu tačnu namenu nije bilo moguće utvrditi, mada se može pretpostaviti da je predstavljao drenažni kanal. U ispuni rova nađeni su fragmenti keramičkih i staklenih posuda, životinjske kosti, kao i ulomak žiška sa uglastim kljunom. Istraženi manji ukop, otpadna jama, takođe je stariji od kasnoantičke nekropole.

U arealu nekropole su otkrivena i dva bunara, koje je zbog velike očekivane dubine i bezbednosti radnika, kao i usled nedostatka vremena i adekvatne opreme, bilo nemoguće u potpunosti istražiti. Iz tog razloga se ne može tvrditi da li se radi o tzv. grobovima bunarima ili konstrukcijama za vodosnabdevanje. Stratigrafski položaj bunara u odnosu na grobove ukazuje da su oni u periodu formiranja i korišćenja nekropole bili van upotrebe.

Iskopavanja 2015. godine donela su i blizu 200 pokretnih nalaza, koji spadaju u uobičajeni grobni inventar kasnoantičkog perioda (sl. 7). Iz grobova inhumiranih pokojnika potiče novac, keramički krčazi i manji lonci, posude od stakla (najčešće balsamarijumi i boce), nakit (ogrlice od perli, privesci, narukvice i prstenje), krstaste fibule sa lukovicama, pojasne garniture, oružje, itd. Među pokretnim nalazima ističe se amulet od bronzanog lima u kome su nađene srebrna i zlatna folija sa magijskim simbolima. Može se pretpostaviti da su u pitanju tablice sa kletvama, *tabellae defixionum* (Gager 1992: 3-12). Prema nalazima novca istraženi deo nekropole se može datovati u IV vek.

Arheološka istraživanja vršena na nekropoli na Pećinama tokom 2015. godine obogatila su saznanja o sahranjivanju stanovnika kasnoantičkog Viminacijuma. Antropološka analiza koja predstoji daće podatke o etničkoj i starosnoj strukturi ove populacije i upotpuniti opštu sliku o zdravlju i ishrani u pomenutom periodu.

Bibliografija:

- Gager 1992** – J. G. Gager, *Curse Tablets and Binding Spells from the Ancient World*, Oxford – New York 1992.
- Golubović 2004** – S. Golubović, *Sahranjivanje u Viminacijumu od I do IV veka*, nepublikovana doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za arheologiju, Beograd 2004.
- Golubović 2008** – S. Golubović, *Grobovi u obliku bunara sa nekropola Viminacijuma*, Beograd 2008.
- Korać 2007** – M. Korać, *The Paintings of Viminacium, Die Malkunst Viminaciums (Slikarstvo Viminacijuma)*, Beograd 2007.
- Korać, Mikić 2014** – M. Korać, Ž. Mikić, *Antropološka kolekcija Viminacium: nekropola Pećine*, Beograd 2014.
- Redžić, Danković 2012** – S. Redžić, I. Danković, Istraživanja funerarnih celina na lokaciji Nad Klepečkom, u: V. Bikić, S. Golubović, D. Antonović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2011. godini*, Beograd 2012, 54-57.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

902/904:061.6(497.11)"2015"(082)(0.034.2)

902.2(497.11)"2015"(082)(0.034.2)

ARHEOLOGIJA u Srbiji [Elektronski izvor]
: projekti Arheološkog instituta u 2015. godini /
urednici Ivan Bugarski, Nadežda Gavrilović Vitas,
Vojislav Filipović. - Elektronsko izd. - Beograd :
Arheološki institut, 2017 (Beograd : Arheološki
institut). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ;
12 cm

Sistemske zahteve: Nisu navedeni. - Nasl. sa
naslovne strane dokumenta. - Tiraž 30. - Napomene
i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz
svaki rad.

ISBN 978-86-6439-014-9

a) Археолошки институт (Београд) - Истраживања
- 2015 - Зборници b) Археолошка истраживања -
Србија - 2015 - Зборници
COBISS.SR-ID 250758156